

31.12.2010

Dnro 4138/2/09

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kirsti Kurki-Suonio

YKSITYISESSÄ LASTENKODISSA KÄYTETTIIN LAINVASTAISTA RAJOITUSTOIMENPIDETTÄ (seloste)

1

OMA ALOITE JA KANTELU

Eduskunnan oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio teki 16.4.2009 tarkastuksen - - - yksityiseen lastensuojelulaitokseen, [laitoksen nimi] (dnro 1092/3/09). - - - Oikeusasiamies Paunio otti tarkastuksen johdosta omana aloitteena tutkittavaksi [laitoksen nimi] käytössä olevan erityisluoteisen hoidon (jäljempänä erityisen hoidon) lainmukaisuuden sekä lapsen olosuhteiden lainmukaisuuden hoidon aikana. Tutkinnassa tuli kiinnittää erityistä huomiota lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. - - -

- - - Ratkaisuvaiheessa todettiin, että oma aloite ja eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa aiemmin vireille tullut kanteluasia liittyivät läheisesti toisiinsa. Otin nämä asiat sen vuoksi ratkaistavakseni yhdessä siltä osin, kuin kyse oli samasta asiasta.

2

SELVITYS

2.1

Omaa aloitetta koskeva selvitys

Edellä selostetusta tarkastuksesta tehtiin pöytäkirja, joka lähetettiin [laitoksen nimi] johtajan tiedoksi. Johtajan toimittamat kommentit liitettiin osaksi pöytäkirjaa, joka tuli selvitys- ja lausuntopyyynnön liitteeksi. Etelä-Suomen lääninhallitus toimitti asiasta siltä pyydetyn lausunnon, johon liittyi myös johtajan selvitys sekä sijaintikunnan sosiaalihuollon viranomaisen antama selvitys.

Johtajalle varattiin vielä tilaisuus selityksen antamiseen lääninhallituksen lausunnon johdosta. Johtaja antoi selityksen.

2.2

Kanteluasiaa koskeva selvitys

Kanteluasiaa varten oli aiemmin hankittu Etelä-Suomen lääninhallitukselta lausunto, johon liittyivät johtajan sekä kysymyksessä olevan lapsen sijoittajakunnan antamat selvitykset. [Laitoksen nimi] johtajalle varattiin vielä tilaisuus selityksen antamiseen lääninhallituksen lausunnon ja kantelijan antaman lisäkirjeen johdosta.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusasiamiehen toimivalta

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisöjen työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tätä tehtävää hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

[Laitoksen nimi] on yksityisen yrityksen ylläpitämä yksityinen lastensuojelulaitos. Se hoitaa kuitenkin julkista tehtävää antaessaan huostaanotetuille lapsille sijaishuoltoa ja on siten tätä tehtävää hoitaessaan oikeusasiamiehen valvottava.

Kun laitoksen kasvatus- ja hoitohenkilökunta tekee lapsiin kohdistuvia rajoitustoimenpiteitä, se käyttää julkista valtaa. Tällöin työntekijät rinnastetaan virkamiehiin rikosoikeudellisen vastuun osalta rikoslain 40 luvun 12 §:n mukaisesti. Asiasta on erityissäännös lastensuojelulain 61 §:n 2 momentissa.

3.1

Erityisen hoidon kuvaus

3.1.1

Tarkastuksen perusteella saatu selvitys

Tarkastuksesta oikeusasiamiehen kansliassa tehty pöytäkirja lähetettiin nähtäväksi laitokseen ja henkilökunnalle varattiin mahdollisuus esittää siitä näkemyksensä. - - -

Erityistä hoitoa on kuvattu tarkastuspöytäkirjassa seuraavasti.

- - -

Lapset ovat yleensä moniongelmaisia. Useimmilla on takanaan yksi tai useampi hoitajakso jossain sairaalassa. Kaikki lapset ovat huostaanotettuja.

[Laitoksen nimi] ei ole erityisen huolenpidon yksikköä, mutta lähinnä uusiin tulokkaisiin sovelletaan ns. erityistä hoitoa . - - -

- - -

Laitokseen uutena tulokkaana saapunut lapsi on voitu sijoittaa erityiseen huoneeseen. Henkilökunnan mukaan huoneeseen kuuluu kaikki, mitä talossa tapahtuu. Tässä mielessä lapsi ei ole eristyksissä. Henkilökunnan mukaan huonetta ei lukita, mutta yksi aikuisista, yleensä mieshenkilö, istuu koko ajan huoneen ulkopuolella. Nuori voi koputtaa oveen, jos hänellä on asiaa. - - -

Henkilökunnan mukaan sijoitus erityiseen huoneeseen kestää enintään 30 päivää, mutta voidaan lopettaa aikaisemmin, jos tarvetta ei enää ole. Tarvittaessa tehdään päätökset liikkumisvapauden rajoittamisesta ja yhteydenpidon rajoittamisesta.

- - -

- - - Henkilökunnan mukaan noin 20–30 % kaikista taloon tulevista lapsista ei käy läpi em. erityistä hoitoa. - - -

- - -

3.2

Arvioitavat kysymykset

Arviointini lähtökohtana ovat lapsen perus- ja ihmisoikeudet. Jos erityisellä hoidolla puututaan joko aina tai jossain tilanteessa lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin, sille tulee olla laillinen peruste. Kysymykseen tulevat lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet. Häätävarjelun liioittelusta ja pakkoilasta sekä muista vastuuvapausperusteista puututtaessa eräissä tilanteissa perus- ja ihmisoikeuksiin säädetään rikoslain 4 luvussa. Niiden soveltamistilanteet ovat poikkeuksellisia eikä niitä ole sen vuoksi tarpeen arvioida tässä yhteydessä.

Arvioin seuraavassa aluksi erityistä hoitoa lapsen henkilökohtaista vapautta koskevan perus- ja ihmisoikeuden näkökulmasta. Hoitoa tarkastellaan tässä yhteydessä lastensuojelulaissa säädettyjen liikkumisvapauden rajoittamisen, eristämisen tai erityisen huolenpidon kannalta.

Tämän jälkeen arvioin erityistä hoitoa lapsen yksityiselämän suojaa koskevan perusoikeuden kannalta. Yksityiselämän suojaa koskeva perusoikeus kattaa sekä perhe-elämää että yksityisyyttä koskevan suojan. Tarkasteltavaksi tulee kysymys lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta erityisen hoidon yhteydessä. Lastensuojelulaissa ei ole erityissäännöksiä yksityisyyden suojasta, mutta perusoikeudella turvattu yksityisyyden suoja ulottuu myös lastensuojelulaitoksiin. Erityisen hoidon yhteydessä käytettyä kameravalvontaa on aihetta arvioida tästä näkökulmasta.

Rajaan tarkasteluni edellä todettuihin kysymyksiin. Tarkasteluni ulkopuolelle - - - jäävät siten mm. kysymykset mahdollisesta henkilöntarkastuksesta tai -katsastuksesta - - -.

3.3

Puuttuminen lapsen henkilökohtaiseen vapauteen

3.3.1

Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja perusoikeuksiin puuttumisen edellytykset

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Säännös ilmaisee periaatteen, jonka mukaan perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat myös lapsille.

Puuttuminen perusoikeuksilla suojattuihin oikeuksiin on sallittua vain, jos asiasta on säädetty lailla, jolla on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste. Lain tulee määritellä perusoikeuden rajoitus täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Siitä tulee käydä ilmi edellytykset rajoitukselle ja rajoituksen tarkka laajuus. (HE 309/1993 s. 29–30). Vaikka edellä olevat puuttumisedellytykset onkin suunnattu lainsäätäjälle, niistä ilmenee esimerkiksi, ettei perusoikeuksien rajoittaminen ole mahdollista vain sen vuoksi, että siihen olisi sinänsä hyväksyttävä syy tai peruste. Rajoittaminen on mahdollista vain, jos siihen on annettu oikeus laissa.

Perusoikeusuudistuksen voimaantulon jälkeen lainsäädäntöä on uudistettu vastamaan perusoikeuksien vaatimuksia. Eräs viimeisimmistä uudistuskohteista koski lastensuojelun rajoitustoimenpiteitä. Niiden ajanmukaistaminen tapahtui vuoden 2006 lastensuojelulain muutoksella, joka tuli voimaan

1.10.2006. Uudet säännökset otettiin lähes sellaisenaan vuoden 2007 lastensuojelulakiin, joka tuli voimaan 1.1.2008. Käsitykseni mukaan lastensuojelulain on 1.10.2006 jälkeen katsottava sisältävän kaikki sallitut rajoittamistoimenpiteet.

Perustuslain 7 §:ssä on säädetty mm. oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen. Sen 3 momentissa todetaan mm. seuraavaa:

Vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Säännöksen perusteluissa todetaan, että vapaudenmenetyksellä tarkoitetaan ”*järjestelyä, jolla henkilöä kielletään ja estetään poistumasta hänelle määrätystä hyvin rajatusta olinpaikasta*” (HE 309/1993 s. 48).

Säännös asettaa järjestelylle, jolla vapaus riistetään, seuraavat edellytykset.

- vapaudenmenettäminen ei saa perustua mielivaltaan
- vapaudenmenetyksen perusteiden tulee olla lailla säädetyt
- vapaudenmenetystä tarkoittava päätös tulee voida saattaa tuomioistuimen arvioitaviksi.

Vapaudenmenetyksenä voidaan pitää myös tiettyyn huoneeseen lukitsemista lievempää toimenpidettä. ”*Myös tiettyyn huoneeseen lukitsemista lievempää tointa voidaan eräissä tapauksissa pitää lainkohdassa tarkoitettuna vapaudenmenetyksenä, jos vapauden rajoitukset keston, asteensa ja aikaansaamansa sosiaalisten suhteiden estymisen vuoksi rinnastuvat lukittuun tilaan sijoittamiseen*” (HE 309/1993 s. 48).

Vapaudenmenestystä koskee myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artikla. Artiklan mukaan alaikäiseltä voidaan riistää vapaus kasvatusta varten lain määräämässä järjestyksessä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä käy ilmi, että vapauden riistäminen ei ole käsitteenä yksiselitteinen. Rajanveto vapauden riiston ja vähäisempien liikkumisvapauden rajoitusten välillä on häilyvä ja riippuu muun muassa kunkin tapauksen erityisolosuhteista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käytännössään ottanut huomioon muun muassa sen, miten voimakkaasti henkilön sosiaalisia kontakteja on rajoitettu, onko hän ollut jatkuvassa valvonnassa sekä eristämisen keston. Toisaalta, mikäli vapauden rajoittaminen on ollut hyvin intensiivistä, ei ihmisoikeussopimuksen soveltamisen kannalta ole ollut merkitystä sillä, miten pitkään rajoittaminen on kestänyt. Hyvin lyhyenkin ajan kestävä vapauden riisto kuuluu ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan soveltamispiiriin.

Selvityksen mukaan [laitoksen nimi] käytössä olleessa erityisessä hoidossa lapsi on ao. huoneessa niin, että lasta valvotaan koko hänen siellä olonsa ajan. Lapsi ei voi vapaasti lähteä huoneesta, vaan hänen tulee koputtaa oveen, jos hän haluaa asioida esimerkiksi WC:ssä tai keskustella. Hän ulkoilee pihapiirissä yhdessä aikuisen kanssa. Lapsi on huoneessa yksin. Vaikka selvityksen mukaan huoneessa olija voikin kuulla talon tapahtumien ääniä, hänen sosiaalisia suhteitaan on selkeästi rajoitettu.

Katson, että selvitys osoittaa, että erityisellä hoidolla puututaan lapsen henkilökohtaiseen vapauteen tavalla, joka merkitsee lapsen perus- ja ihmisoikeuden rajoittamista. Tällainen puuttuminen on sallittua vain, jos sille on peruste laissa. Koska kysymys on perus- ja ihmisoikeutena turvatusta vapaudesta, tulee vapaudenriiston sallivia perusteita tulkita ahtaasti.

3.3.2

Lastensuojelulain rajoitustoimenpiteet, jotka kohdistuvat henkilökohtaiseen vapauteen

Lapsen henkilökohtaista vapautta koskevaan perus- ja ihmisoikeuteen voidaan lastensuojelulain nojalla puuttua seuraavilla rajoitustoimenpiteillä:

- liikkumisvapauden rajoittaminen (69 §)
- eristäminen (70 §)
- erityinen huolenpito (71 §)

3.3.2.1

Liikkumisvapauden rajoittaminen

Liikkumisvapauden rajoittamisesta on säädetty seuraavaa.

(69 §)

Lapselle saadaan, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja jos se on lapsen edun mukaista, asettaa määrääjäksi kielto poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista, jos:

- 1) lapsen sijaishuoltoon johtanut päätös on tehty sillä perusteella, että hän on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään;
- 2) lapsi laitoksessa käyttäytyy 1 kohdassa mainitulla tavalla; tai
- 3) rajoitus on lapsen hoidon tai huollon kannalta muutoin tarpeen lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu rajoittaminen ei saa ilman uutta päätöstä jatkua yli seitsemää vuorokautta. Yhtäjaksoisesti rajoittaminen saa jatkua enintään 30 vuorokautta. Rajoittamista ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen hoito ja kasvatusta välttämättä edellyttää. Toimenpide on myös lopetettava heti, kun se ei enää ole 1 momentin tarkoittamalla tavalla välttämätön.

Laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi päättää yhteensä enintään seitsemän vuorokautta kestävästä rajoittamisesta. Tätä pidemmästä yhteensä enintään 30 vuorokautta kestävästä rajoittamisesta tekee päätöksen 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Asiasta on viipymättä ilmoitettava lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle päätöksen tekemistä varten.

Liikkumisvapauden rajoittaminen merkitsee siis säännöksen mukaan *kieltoa poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista*. Tämän alueen ulkopuolelle lapsi ei siis voi poistua muuten kuin yhdessä työntekijän kanssa. Rajoituksen tarkoituksena on suojata lasta sellaiselta lapsen omalta käytökseltä, joka vahingoittaa vakavasti hänen hoitoaan ja huoltoaan. Rajoituksen tulee olla lapsen edun mukainen. Lapselle tulee rajoituksen aikana turvata mahdollisuuksien mukaan koulunkäynti, harrastustoiminta, retkille osallistuminen tai muu vastaava toiminta. Rajoitus ei saa olla rangaistuksenluonteinen. (Ks. HE 225/2004, s. 98–100.)

Liikkumisvapautta koskevan päätöksen voi säännöksen mukaan tehdä laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva silloin, kun rajoitus ei kestä enempää kuin seitsemän vuorokautta. Pidemmästä liikkumisvapauden rajoittamisesta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Pisimmillään rajoitus voi kestää yhteensä 30 vuorokautta. Päätöksestä voivat valittaa hallinto-oikeuteen sekä huoltaja että 12 vuotta täyttänyt lapsi (89 §).

3.3.2.2

Eristäminen

Eristämistä koskeva säännös on lastensuojelulain 70 §:ssä.

Lapsi saadaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytymisensä perusteella on vaaraksi itselleen tai muille taikka jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Eristämistä ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen huolenpito ja hoito välttämättä edellyttää. Eristämistä ei saa ilman uutta päätöstä jatkaa yhtäjaksoisesti yli 24 tuntia. Eristäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Eristämisestä tekee päätöksen laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Eristämisen tulee tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena. Kun lapsi on määrätty eristettäväksi, on samalla määrättävä, kenen tehtävänä on huolehtia lapsen turvallisuudesta. Lapsen olosuhteet eristämisen aikana on järjestettävä niin, että lapsi saa riittävän huolenpidon ja hoidon sekä mahdollisuuden keskustella hoitajan kanssa.

Eristämistä voidaan välittömästi jatkaa uudella päätöksellä vain, jos 1 momentissa säädetty eristämisen edellytykset ovat edelleen olemassa. Edellytyksenä on lisäksi, ettei lapsen hoitoa ole edelleenkään tarkoituksenmukaista tai mahdollista järjestää muulla tavalla. Tällöinkään eristämisen pisin kokonaisaika ei saa ylittää 48 tuntia.

Ennen eristämisen jatkamista koskevan päätöksen tekemistä on lapselle suoritettava lääkärintarkastus, mikäli se ei ole ilmeisen tarpeetonta. Tarvittaessa lääkärintarkastus tulee suorittaa myös eristämisen alkaessa tai eristämisen aikana.

Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön tulee viipymättä ilmoittaa eristämisestä tai sen jatkamisesta 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Eristämisellä tarkoitetaan lapsen eristämistä muista lapsista. Lainkohdassa ei nimenomaisesti edellytetä, että eristäminen tapahtuisi lukittuun tilaan, vaikka yleensä näin onkin. Eristämisen lähtökohtana on tilanne, jossa lapsi käyttäytyy niin, että hän on vaaraksi itselleen tai muille. Lapsi voidaan eristää muista myös, jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä välttämätöntä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta. Muu kuin käytökseen perustuva eristäminen voi säännöksen perustelujen mukaan tulla kysymykseen, jos lapsi on psykoosissa tai voimakkaiden huumeiden tai lääkkeiden vaikutuksen alainen ja juuri eristäminen – eikä esimerkiksi psykiatrinen hoito – on välttämätöntä lapsen oman hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta. Lähtökohtana tällöin tulee perustelujen mukaan kuitenkin olla se, että lapsen hoito ja turvallisuus järjestetään muulla tavoin. (HE 225/2004 s. 101).

Eristämisen aikana tapahtuvasta huolenpidosta on säädetty erikseen. Lapsen tulee saada riittävä huolenpito ja hoito sekä mahdollisuuden keskustella hoitajan kanssa. Eristämisen aikana määrätyn laitoksen kasvatusta- ja hoitohenkilökuntaan kuuluvan henkilön tulee mm. olla vastuussa lapsen turvallisuudesta.

Eristämiselle on lyhyet laissa tarkkaan rajatut enimmäisaikat. Eristämistä ei lain mukaan saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen huolenpito ja hoito välttämättä edellyttää. Lähtökohtana on, ettei eristäminen silloinkaan ylitä 24 tunnin enimmäisaikaa. Uuden päätöksen perusteella eristämistä voidaan kuitenkin jatkaa enintään toiset 24 tuntia, jos edellytykset eristämiselle ovat edelleen olemassa. Lisäksi lapselle tulee tehdä lääkärintarkastus, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. (HE 225/2004, s. 100–104)

Eristämispäätöksestä saavat valittaa hallinto-oikeuteen lapsen huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi (lastensuojelulain 89 §).

3.3.2.3

Erityinen huolenpito

Lastensuojelulain 71 §:ssä todetaan erityisestä huolenpidosta seuraavaa:

Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa siten kuin jäljempänä 72 ja 73 §:ssä säädetään.

Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan siis kasvatuksellista, sosiaalista, lääketieteellistä ja psykologista hoitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa. Hoitoa voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajaksi ja sitä voidaan jatkaa uudella päätöksellä erittäin painavasta syystä enintään 60 vuorokauden ajan.

Erityistä huolenpitoa voidaan lastensuojelulain mukaan järjestää lastensuojelulaitoksessa, jonka käytävissä on erityisen huolenpidon järjestämiseksi riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Laitoksessa tulee olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö ja erityisen huolenpidon järjestämiseksi terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan asianmukaiset tilat. Erityisen huolenpidon ajan lasta voidaan estää poistumasta näistä tiloista ilman lupaa tai valvontaa. (72–73 §, HE 225/2004 s. 105–111).

Päätöksen erityisestä huolenpidosta tekee 1.3.2010 voimaan tulleen lainmuutoksen mukaan lastensuojelulain 13 §:n 2 ja 3 momentissa mainittu viranhaltija, toisin sanoen kunnan johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä. Päätös tehdään lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän esityksestä ja sen tulee perustua moniammatilliseen arvioon. Päätöksestä voivat valittaa hallinto-oikeuteen lapsen huoltaja ja lapsi itse (89 ja 90 §).

[Laitoksen nimi] käytössä olleen erityisen hoidon kaltaisesta toimenpiteestä ei ole säädetty lastensuojelulaissa. Olen edellä todennut, että hoidolla on puututtu lapsen henkilökohtaiseen vapauteen. Jotta perus- ja ihmisoikeutena turvattuun vapauteen puuttuminen olisi sallittua, sen tulisi vastata asiallisesti jotain edellä mainittua lastensuojelulain mukaista rajoitustoimenpidettä.

3.3.3

Erityistä hoitoa koskevat arviot lausunnoissa ja selvityksissä

Kanteluasia koski lapsen kohtelua mm. siltä osin, kun tämä oli sijoitettuna ao. huoneeseen. Kantelun mukaan sijoitus huoneeseen kesti - - -. Selvityksen mukaan lapsen liikkumisvapautta oli rajoitettu laitoksen vastaavan ohjaajan päätöksellä ensin kuutena päivänä ja sen jälkeen välittömästi sijoittajakunnan sosiaalityöntekijän päätöksellä yhteensä 15 päivänä. - - -

Kantelija oli pitänyt rajoittamista eristämisenä. Lapsen sijoittajakunta ja Etelä-Suomen lääninhallitus katsoivat, että kysymyksessä oli lastensuojelulain mukainen liikkumisvapauden rajoittaminen, kuten [laitoksen nimi] selvityksessä oli todettu. Sijoittajakunnan selvityksessä ja lääninhallituksen antamassa lausunnossa liikkumisvapauden rajoituksia ja yhteydenpidon rajoittamista oli pidetty perusteltuina.

Tarkastuksen johdosta omana aloitteena tutkittavassa asiassa (dnro 4138/2/09) selvityksen antanut - - sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä katsoi, että erityinen hoito täytti erityisen huolenpidon

tunnusmerkit, vaikka lain vaatimia erityistä huolenpitoa koskevia päätöksiä ei ollutkaan tehty. Kuntayhtymän mukaan ao. huoneeseen sijoitettavien lasten kohdalla tuli vähintäänkin tehdä päätökset liikkumisvapauden ja yhteydenpidon rajoittamisesta.

Etelä-Suomen lääninhallitus katsoi tässä yhteydessä, ettei erityinen hoito vastannut mitään lastensuojelulain mukaista rajoitustoimenpidettä, mutta että siinä oli piirteitä liikkumisvapauden rajoittamisesta, eristämisestä ja erityisestä huolenpidosta. Lääninhallitus arvioi kuitenkin, ettei pelkkä yhteydenpidon ja liikkumisvapauden rajoittaminen oikeuttanut eristämään lasta muista lapsista lastensuojelulaitoksen omiin vaatteisiin puettuna huoneeseen, jossa oli kameravalvonta. Lääninhallitus katsoi myös, ettei oven lukitseminen voinut olla ainoa kriteeri sille, milloin toimenpide voitiin katsoa eristämiseksi, vaan asiassa tuli ottaa huomioon lapsen tosiasiallinen eristäminen muusta yhteisöstä, olkoonkin, että hän oli fyysisesti muita lähellä. Lääninhallitus piti erityistä hoitoa tavoitteidensa ja keinojensa puolesta lähinnä erityisenä huolenpitoa. Se totesi kuitenkin, ettei selvityksestä ilmennyt, minkälaista huolenpitoa lapselle järjestettiin ja oliko käytettävissä vaadittava kasvatuksen, sosiaalityön, lääketieteen ja psykologian asiantuntemus.

Lääninhallitus katsoi vielä, että kysymys oli puuttumisesta henkilökohtaista vapautta koskevaan perusoikeuteen. Se ei pitänyt erityistä hoitoa lain mukaisena. Lääninhallitus katsoi, että hoidon tulisi lähtökohtaisesti perustua lapsen ja huoltajan suostumukseen. Jos sen aikana ilmenisi tarvetta rajoittamistoimenpiteisiin, niistä tulisi tehdä erilliset päätökset. Päätös erityisestä huolenpidosta tulisi lääninhallituksen mielestä tehdä jo sijoitusvaiheessa, jos lapsella on tarvetta erityiselle huolenpidolle ja edellytykset sen antamiselle ovat olemassa.

3.3.4

Lastensuojelulaitoksen selvitys ja selitys

[Laitoksen nimi] johtajalle varattiin kummassakin asiassa tilaisuus selityksen antamiseen Etelä-Suomen lääninhallituksen antamien lausuntojen sekä muiden annettujen lausuntojen johdosta. Kante-luasan osalta johtaja totesi, ettei hänellä ole mitään lisättävää asiaan.

Oman aloitteen osalta [laitoksen nimi] totesi, että se ei pitänyt erityistä hoitoa sinällään mihinkään lastensuojelulaissa säädetyn rajoitustoimenpiteen soveltamisalaan kuuluvana, vaan katsoi, että kysymyksessä on laissa säätelemätön tilanne. Selityksen mukaan [laitoksen nimi] katsoi lausuntojen johdosta tekemänsä lainopillisen analyysin jälkeen, että ”*joissain yksittäistapauksissa on saattanut käydä niin, että asiassa olisi tullut pyytää lastensuojelulain 69 §:n 4 momentin mukainen sosiaalityöntekijän päätös sen jälkeen, kun [erityistä hoitoa] on jatkettu yli seitsemän (7) vuorokautta*” (s. 5).

Selityksessä todettiin vielä, että kysymyksessä ei voinut olla eristäminen koska, lapsi, joka on ”[erityisen hoidon] kohde, ei ole vielä tullut laitoksen normaaliarkeen, vaan hän on ikään kuin tarkkailun alaisena, jotta hänen henkilönsä ja toisaalta muiden henkilöiden edut, vapaudet ja intressit voitaisiin turvata” (s. 6). Tilanne olisi toinen, jos lapsi olisi jo tullut laitokseen ikään kuin osaksi sen normaaliarkea ja hänen statustaan tällöin muutettaisiin eristämällä lapsi (s. 6). Erityistä hoitoa ei pidetty eristämisenä etenäkään, kun sitä verrattiin mielenterveyslain mukaiseen eristämiseen (s. 7).

Olellaisena näkökohtana kaikissa yhteyksissä [laitoksen nimi] taholta on tuotu esiin se, että erityisen hoidon aikana huoneen ovi ei ole ollut lukittuna. Jos lapsi sitä vastoin on eristetty huoneeseen, ovi on myös lukittu.

[Laitoksen nimi] ei ole myöskään tulkittu lakia niin, että erityisessä hoidossa olisi kysymys erityisestä huolenpidosta eikä hoitoa varten ole tämän vuoksi selityksen mukaan hankittu erityistä huolenpitoa tarkoittavaa päätöstä (s. 8). Tätä erityistä hoitoa oltiin kuitenkin valmiit muuttamaan, jos oikeusasiamies tulkitsisi asiaa toisin.

- - -

Oikeusasiamiehen ilmoittaessa [laitoksen nimi] tehtävästä tarkastuksesta hän totesi haluavansa tutustua siellä erityisesti ns. turvahoitoon, joka oli mainittu [laitoksen nimi] verkkosivuilla. Tarkastuksella käydyissä keskusteluissa tästä hoidosta käytettiin termejä - - - ja - - -, joilla tarkoitettiin samaa asiaa. Johtaja toimitti tarkastuspöytäkirjan täydennysten yhteydessä myös 9.10.2009 päivätyn selvityksen ”- - - hoidollinen viitekehys”, jossa hän selvitti erityisen hoidon tavoitteita. Hänen mukaansa hoidon tarkoituksena on pysäyttää kaootisessa tilassa laitokseen tuleva lapsi, jotta tämä pystyisi ottamaan vastaan hänelle tarkoitettua hoitoa.

”Nuoren sisäinen ja ulkoinen kaaos on selvitettävä ennen kuin hän voi lähteä työskentelemään omien voimavarojensa ja tulevaisuuden suunnitelmiansa suuntaan.”... ”Nuori kuvittelee voivansa määrittellä oman tekemisensä rajat ja määritteleekin, jos aikuisilla ei ole keinoja pysäyttää häntä ja ottaa tilannetta haltuun.”...

”[Laitoksen nimi][erityisen] hoidon keinoin tapahtuva - - - on kokonaisvaltainen kasvatuksellinen ja hoidollinen tapahtuma, jossa henkilökunta ottaa täyden vastuun nuoren tilanteesta ja käyttäytymisestä. Kaaos, jossa nuori on viime ajat elänyt, pysäytetään kirjaimellisesti: nuori on kokonaisvaltaisesti turvassa ja hänen kaikkiin käyttäytymisiinsä (Puheet, ilmeet, eleet, kehon kieli, jännittyneisyys, pelko, uhkaavuus jne.) suhtaudutaan suurella vakavuudella, hän saa levätä, hän saa aikaa ajatella, hän saa hoitoa, hän saa ruokaa ja juomaa, hänen tilanteensa läpikäydään, hänen ongelmiensa ylläpitäviä tekijöitä selvitetään, hänelle kerrotaan selvästi, miten hänen tulee toimia jne. Hoidon aikana tulevat näkyviin nuoren perustaidot, asenteet ja ongelmaratkaisutavat samoin kuin tunne- ja ajatusmaailma, mikä on terapeutin ja kasvatuksellisen työskentelyn perusta. Myös suhde vanhempiin, aikuisiin ja auktoriteetteihin paljastuu. Hoidon jälkeen nuoren motivaatio päästä tekemään ja osallistumaan toimintoihin kasvaa. Tekemisten arvo (esim. luokkaryhmään pääseminen) tarkentuu ja itsestänselvyydet vähentyvät.”

3.3.5

Kannanotto

Ao. erityisessä hoidossa lapsi on selvityksen mukaan eristetty muista lapsista ja henkilökunnasta yhteen huoneeseen, josta lasta on tosiasiallisesti estetty poistumasta. Tällä perusteella erityinen hoito rinnastuu lähinnä lastensuojelulain mukaiseen eristämiseen. Eristämiselle on selvityksen valossa annettu hoidollisia tavoitteita ja merkityksiä. Erityisen hoidon rinnastamista eristämiseen puoltavat kuitenkin seuraavat näkökohdat, joita tarkastelen vielä erikseen.

[Laitoksen nimi] antamassa selvityksessä on tuotu esiin se, ettei huoneen ovea ole erityisen hoidon aikana lukittu. Ovi on [laitoksen nimi] mukaan sitä vastoin ollut lukittuna, jos lapsi on eristetty, ja tällöin on tehty myös asianmukainen eristämistä koskeva päätös. Oven lukitsemattomuudelle on pantu painoa myös lääninhallituksen lausunnossa.

Arvioin asian kuitenkin toisin. Käsitykseni mukaan sille, ettei ovea ole lukittu, ei voida antaa ratkaisevaa merkitystä, kun tosiasiallisesti lapsen vapaa liikkuminen huoneen ulkopuolelle on estetty tehok-

kaalla valvonnalla. Saamani selvityksen mukaan lapsi ei ole voinut poistua esimerkiksi WC:hen vapaasti, vaan hänen on tullut koputtaa oveen ja odottaa, että joku tulee saattamaan hänet sinne. Kuten edellä totesin, lastensuojelulain eristämistä koskevassa säännöksessä ei edellytetä, että eristäminen toteutetaan nimenomaan lukittuun tilaan, vaan olennaista on sosiaalisten yhteyksien katkaiseminen.

Käsitykseni mukaan myöskään sillä, että lapsi ei ole vielä sosiaalisesti tullut laitoksen lapsiryhmän jäseneksi, ei ole merkitystä eristämisen oikeudellisen arvioinnin kannalta. Myöskään se, että lapsi voinut kuulla huoneeseen kaikenlaisia laitoksen tavanomaisen elämänmenon ääniä, ei käsitykseni mukaan ole olennaista. Sillä vaikka lapsi on voinut kuulla muiden ääniä, se ei ole vaikuttanut millään tavalla hänen mahdollisuuksiinsa olla omaehtoisesti yhteydessä muihin lapsiin tai henkilökunnan edustajiin.

Erityinen hoito on eronnut *liikkumisvapauden rajoittamisesta*. Selvityksen mukaan lapsi on ollut hoidon ajan valvottuna yhdessä huoneessa. Hän on liikkunut huoneen ulkopuolella esimerkiksi ulkoilemassa tai ruokailemassa vain valvojan kanssa eikä hänen ole tuolloinkaan sallittu keskustella muiden lasten kanssa. Näin ollen hänen vapauttaan on rajoitettu selvästi enemmän, kuin että hänen ei olisi sallittu poistua *tietyn yksikön tiloista*, mikä on tunnusomaista liikkumisvapauden rajoittamiselle. Myös sosiaalisten yhteyksien katkaiseminen on erottanut erityisen hoidon liikkumisvapauden rajoittamisesta. Liikkumisvapautta koskevan säännöksen perusteluissa todetaan, että ”*liikkumisvapauden rajoittaminen ei missään oloissa käytännössä saa tosiasiallisilta vaikutuksiltaan muodostua rangais- tuksen luonteiseksi taikka tässä lakiehdotuksessa ehdotettujen eristämisen (32 a §) tai erityisen huolenpidon (32 b – 32 d §) kaltaiseksi toimenpiteeksi*” (HE 225/2004 s. 100).

Erityisessä hoidossa on sitä vastoin selvästi samankaltaisia tavoitteita kuin *erityisessä huolenpidossa*. Hoitoa varten ei ole kuitenkaan tehty erityistä huolenpitoa koskevia päätöksiä, joiden lain mukaan tulee perustua moniammatilliseen arvioon. Oikeus päätöksentekoonhan on lapsen sijoittajakunnan johtavalla viranhaltijalla tai hänen määräämällään lapsen oman sosiaalityöntekijän esityksestä (72 §:n 2 mom.). Lääninhallitus toi lausunnossaan esiin mm., ettei selvityksestä käy ilmi, miten lastensuojelulain erityisessä huolenpidossa edellyttämä moniammatillinen hoito ja huolenpito on [laitoksen nimi] järjestetty. Tarkastuspöytäkirjan täydennyksessä on todettu tähän liittyen seuraavasti. ”*Hoidosta kirjataan tarkempi päivittäinen raportti sisältäen tapahtumat, toimenpiteet, lääkärikäynnit, asiantuntijatapaamiset yms. Nuori itse raportoi myös olotilastaan päivittäin kirjallisesti.*”

Selvitys ei sisältänyt tarkempia tietoja siitä, miten säännönmukaisia lapsen käynnit lääkäriin vastaanotolla tai muut asiantuntijatapaamiset ovat erityisen hoidon aikana. Mainittuja päivittäisiä raportteja ei sisällynyt esimerkiksi kanteluasiassa [laitoksen nimi] saatuun selvitykseen.

Katson siis selvityksen valossa, että kysymys on ollut lähinnä eristämisen kaltaisesta erityisestä hoidosta, jolle on asetettu erityiselle huolenpidolle tunnusomaisia tavoitteita, ja joka on kestoaltaan ollut siihen verrattavaa. Hoito ei kuitenkaan täytä lastensuojelulaissa erityiselle huolenpidolle asetettuja edellytyksiä eikä vaatimuksia, jotka koskevat siihen liittyvää päätöksentekomenettelyä. Totean kuitenkin vielä, että käsitykseni mukaan myöskään erityistä huolenpitoa koskevat säännökset eivät lähtökohtaisesti oikeuta eristämään lasta muista saman yksikön lapsista, vaan ainoastaan rajoittamaan tämän liikkumista niistä tiloista, jotka on laitoksessa varattu tähän tarkoitukseen (HE 225/2004 s. 110). Esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi olisi poikkeuksellisesti ainoa lapsi varsinaisessa erityisen huolenpidon yksikössä sen vuoksi, että siellä ei tilapäisesti olisi muita lapsia, lapsen tulisi käsitykseni mukaan kuitenkin voida liikkua vapaasti yksikön tiloissa ja seurustella sen henkilökunnan kanssa. Tällaisessa tilanteessa lapsen etu edellyttäisi käsitykseni mukaan, että henkilökunta kiinnittäisi erityistä huomiota lapsen sosiaalisiin tarpeisiin.

Totean vielä, että *myös eristäminen* edellyttää, että laitoksen kasvatus- ja hoitohenkilökunta huolehtii erityisen hyvin lapsen huolenpidosta ja hoidosta sekä siitä, että lapsi saa mahdollisuuden halutesaan keskustella hoitajan kanssa. Eristäminen edellyttää lääkärintarkastusta 24 tunnin jälkeen, jos eristämistä on välttämätöntä jatkaa. Tarvittaessa lapselle tulee tehdä lääkärintarkastus jo ennen eristämistä ja sen aikana. Lääkärintarkastuksesta voidaan luopua vain, jos se on ilmeisen tarpeetonta.

Se, mitä lastensuojelulain säännöksiä olisi tullut soveltaa ao. erityiseen hoitoon näyttää saamieni selvitysten perusteella olevan jossain määrin epäselvää. Hoidolla on kuitenkin puututtu lapsen perus- ja ihmisoikeutena suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Tällainen puuttuminen sallittua vain, jos sille on peruste laissa. Vakiintuneesti on myös katsottu, että kun kyse on perus- ja ihmisoikeutena turvasta henkilökohtaisesta vapaudesta, tulee sen rajoittamiseen oikeuttavia perusteita tulkita ahtaasti. Lastensuojelulaissa ainoastaan eristämistä koskevat säännökset näyttäisivät sallivan näin pitkälle menevän vapauden rajoittamisen.

Katson siis edellä esitetyn perusteella, että [laitoksen nimi] selvityksen perusteella käytettyyn erityiseen hoitoon olisi tullut soveltaa eristämistä koskevia lastensuojelulain säännöksiä.

3.3.6

Suostumuksen merkitys

Pidän hyvin ongelmallisena lääninhallituksen lausunnosta ilmenevää näkemystä, jonka mukaan lapsen henkilökohtaiseen vapauteen olisi mahdollista puuttua hänen oman ja hänen huoltajiensa suostumuksen perusteella. Käsitykseni mukaan suostumuksen aidon vapaaehtoisuuden takaaminen alaikäisen kohdalla on aina ongelmallista. Lastensuojelulaitoksessa lapsi voi esimerkiksi pelätä joutuvansa rajoitustoimenpiteiden kohteeksi, ellei hän suostu oikeuksiensa rajoittamiseen vapaaehtoisesti. Huoltaja voi puolestaan kokea, että suostuminen esimerkiksi erityiseen hoitoon on kodin ulkopuolelle tapahtuvan sijoituksen edellytys tilanteessa, jossa hän ei itse pysty vastaamaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, tai, ettei hänellä ole riittävää asiantuntemusta vastustaa lastensuojelulaitoksessa olevien kasvatuksen asiantuntijoiden esittämää hoitoa. Huostaanotettujen lasten huoltoa koskevat oikeudet ovat lastensuojelulain 45 §:n nojalla siirtyneet kunnan sosiaalihuollon viranomaiselle, mikä tekee suostumuksesta toimenpiteen oikeuttajana erityisen ongelmallisen lapsen perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä suostumukseen rajoitustoimenpiteiden perusteena on tämänkaltaisista syistä suhtauduttu pidättyvästi erityisesti silloin, kun kohteena ovat alaikäiset (erit. dnrot 1528/2/09, 1209/5/09, 3170/2/01). Katsonkin, ettei lapsen ja huoltajan suostumus voi missään tilanteessa oikeuttaa ao. erityisen hoidon kaltaista rajoitustoimenpidettä.

3.3.7

Päätöksenteko puututtaessa lapsen henkilökohtaiseen vapauteen

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklassa todetaan mm. seuraavasti:

Sopimusvaltiot takaavat, että

lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa tai vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona;

vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Erityisesti on vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Jokaisella lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnein, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa;

vapaudenriiston kohteeksi joutuneella lapsella on oikeus pikaiseen oikeus- ja muuhun apuun samoin kuin oikeus kiistää vapaudenriiston laillisuus tuomioistuimessa tai muun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen edessä ja oikeus saada pikainen päätös missä tahansa tällaisessa asiassa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen d) kohta koskee alaikäistä, jolta on riistetty vapaus hänen kasvatuksensa valvomiseksi. Saman artiklan 4 kohdassa todetaan seuraavasti:

Jokaisella, jolta on riistetty hänen vapautensa pidättämällä tai muuten, on oikeus vaatia tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen.

Lapsen henkilökohtaiseen vapauteen puuttumisen on mm. edellä olevien artiklojen vuoksi katsottu edellyttävän valituskelpoista päätöstä. Lastensuojelulain mukaan niin liikkumisvapauden rajoittamisesta kuin eristämisestä että erityisestä huolenpidosta tulee tehdä valituskelpoinen päätös, kuten edellä on todettu. Yksityisen lastensuojelulaitoksen johtajan tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön päätöksestä (liikkumisvapauden rajoittaminen ja eristäminen) tai sijoittajakunnan johtavan sosiaalityöntekijän päätöksestä (erityinen huolenpito) valitetaan hallinto-oikeuteen (90 §).

Kanteluasiassa lapsi oli sijoitettu ao. erityiseen huoneeseen. Liikkumisvapauden rajoittamista koskeva päätös oli tehty sen jälkeen, kun lapsi oli yrittänyt karata laitoksesta. Liikkumisvapautta oli rajoitettu seitsemän päivän aikana. Rajoitusta oli jatkettu sosiaalityöntekijän päätöksellä. Selvityksen perusteella lapsi oli siirretty pois huoneesta kuitenkin nähtävästi jo ennen päätöksessä mainitun ajankohdan loppua.

Lapsen oman kertoman mukaan hän siirtyi tuolloin ns. kakkoshuoneeseen, jossa ”*meno jatkui samanlaisena noin viisi päivää, paitsi sain mennä alas syömään ja huoneessa oli kaappi ja kirjoituspöytä mutta ei omia tavaroita ja tekemistä*”.

[Laitoksen nimi] ilmoituksen mukaan liikkumisvapauden rajoittamista koskevia päätöksiä oli saattanut jäädä tekemättä sen vuoksi, että rajoitustoimenpide oli jatkunut pidempään kuin seitsemän päivän ajan eikä asiasta ollut ilmoitettu lapsen omalle sosiaalityöntekijälle. Lastensuojelulain 69 §:n 3 momentin mukaan oikeus päätöksentekoon liikkumisvapauden rajoittamisesta siirtyy lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, jos lapsen liikkumisvapauden rajoitusta on tarpeen jatkaa pidempään kuin seitsemän päivää.

Selvityksen perusteella näyttää siis siltä, ettei ao. erityisestä hoidosta ole aina tehty edes liikkumisvapauden rajoittamista koskevaa päätöstä. Silloin kun liikkumisvapauden rajoittamista koskeva päätös on tehty, lapsella ja huoltajalla on kuitenkin lain mukaan ollut mahdollisuus valittaa siitä hallinto-oikeuteen (lastensuojelulain 90 §).

3.3.8

Puuttuminen lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin ilman laissa olevaa perustetta

[Laitoksen nimi] antamassa selityksessä on todettu, että erityisen hoidon ei ole katsottu kuuluvan mihinkään lastensuojelulain määrittelemään rajoitustoimenpiteeseen, vaan että kysymyksessä on tilanne, josta ei ole säädetty lailla (s. 5).

Selityksessä arvellaan myös, etteivät perus- ja ihmisoikeudet ole ehdottomia (*absoluuttisia*), vaan että niihin voidaan puuttua rajoittamisen yleisten edellytysten mukaisesti, jotka [laitoksen nimi] on selityksen mukaan otettu huomioon. Tämä on selityksen mukaan tarkoittanut sitä, että ”*yksittäisen sijoitetun lapsen oikeutta vapauteen ja yksityisyyteen on tarkasteltava (yhteydessä) muiden sijoitettujen lasten ja hoitohenkilökunnan oikeudesta elämään, koskemattomuuteen, turvallisuuteen, kotirauhaan ja kunniaan*” (s. 3, lauseesta näyttäisi puuttuvan mahdollisesti suluisia ehdotettu sana). Tämä tarkoittaisi nähdäkseni sitä, että perus- ja ihmisoikeuksiin nähtiin mahdolliseksi puuttua yksittäistilanteessa eri yksilöiden intresseihin perustuvan punninta-arvioinnin perusteella.

Totean edellisen pohjalta seuraavaa. Huostaanotetun ja sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen kasvattajansa välisessä suhteessa ei ole kysymys yksityishenkilöiden välisistä suhteista tai eri henkilöiden perusoikeuksien välisestä jännitteestä. Viranomaisen huostaanottaman ja sijaishuoltoon sijoitetun lapsen hoito ja kasvatus on julkinen tehtävä. Puuttuessaan lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin yksityisen lastenkohdin kasvattaja käyttää julkista valtaa, minkä johdosta hänet voidaan väärinkäytöstä epäiltäessä asettaa virkasyytteesen. Asiasta on nimenomainen säännös lastensuojelulain 61 §:n 2 momentissa (HE 225/2004 s. 128–129).

Perusoikeussäännösten ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin perustuvien ihmisoikeuksien tehtävänä on mm. osoittaa julkisen vallan käytön rajat yksilöön nähden (HE 209/1993 s. 15). Perus- ja ihmisoikeuksien antama suoja merkitsee yksilön kannalta mm. sitä, ettei hänen perus- ja ihmisoikeuksiaan saa rajoittaa muuten kuin eduskunnan säätämällä lain perusteella. Perusoikeuksia ei sen vuoksi saa rajoittaa alemman asteisilla normeilla, kuten asetuksella, hallinnollisella toimenpiteellä, kunnallisella järjestyssäännöllä tai virkamiesten antamilla määräyksillä (HE 209/1993 s. 27). Huostaanotetun lapsen perusoikeuksiin on siis sallittua puuttua yksittäistapauksessa ainoastaan laissa säädetyillä edellytyksillä. Eri asia on, että arvioitaessa täyttyvätkö nämä edellytykset, on merkitystä annettava myös toisten henkilöiden perusoikeuksien turvaamiselle.

Perusoikeusuudistuksen tultua voimaan vuonna 1995 kaikkia tarvittavia rajoitustoimenpiteitä ei ollut säännelty lain tasoisesti, vaan mm. lastensuojelulaitoksissa rajoituksia tehtiin myös suostumuksen perusteella. Lastensuojelun rajoitustoimenpiteitä koskeva lainsäädäntö uudistettiin ajanmukaiseksi sekä perus- ja ihmisoikeusvaatimukset täyttäväksi vuonna 2006 (583/2006). Uudistus tuli voimaan 1.11.2006. Käsitykseni mukaan tämän uudistuksen voimaantulon jälkeen lastensuojelulain rajoitustoimenpiteiden säätely on kaikilta osin perus- ja ihmisoikeuksien edellyttämällä tasolla. Tämän jälkeen ei nähdäkseni myöskään voi enää olla sellaisia perusteita, jotka voisivat oikeuttaa sijaishuollossa muiden rajoitustoimenpiteiden kuin laissa säädettyjen rajoitustoimenpiteiden käytön.

[Laitoksen nimi] on vedonnut siihen, että erityinen hoito on lapsen edun mukainen ja hänelle tarpeellinen hoito. Lastensuojelulaissa on kuitenkin säädetty erityisestä huolenpidosta, joka on lain mukaista sijaishuollon erityistä hoitoa. Psykiatrisissa sairaaloissa annettavasta psykiatrisesta hoidosta on säädetty mielenterveyslaissa.

Ymmärrän, että [laitoksen nimi] sijoitetut lapset ovat olleet moniongelmaisia ja heidän hoitonsa on ollut erityisen vaativaa. Tehtäväni eduskunnan apulaisoikeusasiamiehenä ei ole lasten saaman hoidon tuloksellisuuden tai asiantuntevuuden arvioiminen psykiatrisesta, psykologisesta, kasvatustieteellisestä tai sosiaalitieteellisestä näkökulmasta. Laillisuuden ja lasten perus- sekä ihmisoikeuksien toteutumisen valvojana tehtäväni on valvoa, että yksityiset lastenkodit julkista tehtävää hoitaessaan

noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa (perustuslain 109 §). Niiden tulee kunnioittaa lasten perus- ja ihmisoikeuksia sekä käyttäessään julkista valtaa turvata niiden toteutuminen (perustuslain 22 §). Julkista valtaa ne käyttävät silloin, kun ne kohdistavat lapsiin laissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä.

3.3.9

Johtopäätös

Yksityisessä lastensuojelulaitoksessa on ollut käytössä erityinen hoito, jonka kohteena olleita lapsia on pidetty muista lapsista eristettyinä ja heidän liikkumisensa on rajoitettu ao. huoneen sisäpuolelle pidempään kuin lain eristämislain salliman enimmäisajan 24 tuntia sekä uuden perustellun päätöksen perusteella toiset 24 tuntia.

[Laitoksen nimi] antaman selvityksen mukaan erityinen hoito on voinut kestää pisimmillään 30 vuorokautta. Selvityksen mukaan lapsi on kuitenkin aina loppuvaiheessa – siis silloinkin, kun hoito on kestänyt selvästi lyhyemmän ajan – voinut myös liikkua laitoksen kasvatushenkilökuntaan kuuluvan kanssa ulkona ja laitoksen yleisissä tiloissa. Tällöinkään lapsen ei kuitenkaan ole sallittu keskustella muiden lasten kanssa.

Selvityksen mukaan erityiseen hoitoon otetulle lapselle on tehty päätös liikkumisvapauden rajoittamisesta sekä tarvittaessa yhteydenpidon rajoittamisesta. Laitoksen oman ilmoituksen mukaan päätös liikkumisvapauden rajoittamisesta on voinut joissain tilanteissa jäädä tekemättä. Päätöksen tekeminen ja mahdollisuus hakea muutosta perusoikeuden rajoittamisesta on tärkeä osa rajoitustoimenpiteen kohteen oikeusturvaa, jonka avulla häntä suojataan mielivaltaiselta kohtelulta. Korostan kuitenkin, että erityisellä hoidolla on selvityksen mukaan puututtu lapsen henkilökohtaisen vapautteen huomattavasti vakavammin kuin lastensuojelulain 69 §:ssä tarkoitettulla tavalla rajoittamalla lapsen liikkumista. Tämän vuoksi tehdyt päätökset eivät ole vastanneet erityisellä hoidolla toimeenpantua henkilökohtaisen vapauden rajoittamista. Päätökset eivät tämän vuoksi ole olleet lain mukaisia.

Selvityksen mukaan erityisessä hoidossa ei myöskään ole noudatettu eristämislain asettua enimmäiskestoa.

Katson, että [laitoksen nimi] käytössä olleessa erityisessä hoidossa on menetelty edellä sanotun tavoin lain vastaisesti.

Sitä vastoin en pidä tarpeellisena arvioida enää jälkikäteen sitä, olisivatko ne edellytykset, jotka erityiselle hoidolle on selvityksen perusteella [laitoksen nimi] asetettu, mahdollisesti täyttäneet kaikissa tapauksissa myös ne vaatimukset, jotka laissa on asetettu eristämislain mukaisesti.

3.4

Puuttuminen lapsen yksityiselämään

3.4.1

Kannanotot lausunnoissa ja selvityksessä

Edellä olleesta erityisen hoidon kuvauksesta kävi vielä ilmi se, että huoneessa on jatkuva kameravalvonta. Olen ottanut tutkittavakseni hoidon aikana tapahtuneen kameravalvonnan lainmukaisuuden arvioinnin.

Perustuslain 10 §:llä on turvattu jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 16 artiklassa todetaan, että lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa tai mainettaan saa laittomasti halventaa.

Yksityisyyden suoja merkitsee suoja mm. oikeudettomalta kameravalvonnalta. Oikeudeton kamera-valvonta on kriminalisoitu rikoslaissa salakatseluna (rikoslain 24 luvun 6 §). Kameravalvonta voi olla sen mukaan rangaistavaa, jos se on oikeudetonta ja kohdistuu kotirauhan suojaamaan paikkaan. Kotirauhan suojan piiriin kuuluvista tiloista on säädetty rikoslain 24 luvun 11 §:ssä.

[Laitoksen nimi] kanta kameravalvontaan on seuraava:

"Huoneessa oleva kameravalvonta turvaa lapsen välittömän valvonnan ja huolenpidon koko[erityisen hoidon] ajan. Kamera on myös mahdollista ottaa pois käytöstä, jos sen tarve ei ole ilmeistä. Kameran käyttö erityyppisissä laitosluvilla toimivissa perhekodeissa, koulukodeissa ja laitoksissa on ollut vuosien ajan yleisesti käytetty ja normaali turvatoimi." (8.12.2009 päivätty selvitys s. 2). Selityksessä tähän ei ole lisätty mitään olennaista uutta.

- - - sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän lausunnossa on katsottu, että *"huoneen valvontakameralla puututaan vahvasti nuoren yksityisyyden suojaan. Selvityksistä ei ilmene, missä määrin valvontakamera tosiasiallisesti on käytössä ja millä perusteella valvontakameran käytön välttämättömyyttä arvioidaan."*

Etelä-Suomen lääninhallituksen arviossa todetaan, että *"saadusta selvityksestä ei ilmene syytä, minkä vuoksi huoneeseen sijoitetut lapset olisivat kameravalvonnan tarpeessa"*. Lääninhallitus jatkaa todeten, että se pitää kameravalvontaa eristämistiloissa oikeutettuna erityisen huolenpitovelvollisuuden perusteella. *"Kuitenkin silloin, kun lapsen oleskelu huoneessa jatkuu viikkoja, jopa kuukauden, perustuen liikkumisvapauden rajoittamista koskevaan päätökseen, ei kameravalvontaa voida lääninhallituksen käsityksen mukaan pitää asianmukaisena ottaen huomioon perustuslain 10 §:stä ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen 16 artiklasta juontavat vaatimukset. Lisäksi on todettava, että selvityksestä ei ilmene, missä määrin valvontakameraa tosiasiallisesti käytetään ja millä perusteella valvontakameran käytön välttämättömyyttä arvioidaan."*

3.4.2

Oikeudellinen arvio

Yksityiselämän suojan piiriin kuuluu perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, joka voidaan ymmärtää henkilön yksityistä piiriä koskevaksi yleiskäsitteeksi ja siten kotirauhaa laajemmaksi (HE 309/1993 s. 33). Yksityiselämän suojaan kuuluvat myös mm. henkilön itsemääräämisoikeus ja viestintä sekä tietosuojat. Tietosuojasta on säädetty mm. henkilötietolaissa. Henkilötietolaissa tarkoitettua henkilötietoa on myös henkilöä koskeva kuvallinen aineisto (henkilötietolain 3 §). Tietojen käsittelyä on myös niiden kerääminen (henkilötietolain 3 §:n 2 kohta). Tietosuojavaltuutetun toimisto on julkaisut oppaan *Kameravalvonnan yksityisyyden suoja ja henkilötietojen käsittely* (27.7.2010, www.tietosuojafi.fi).

Lastensuojelulaissa ei ole otettu kantaa suoranaisesti kameravalvontaan. Lain 58 §:n mukaan lapsen hoito ja kasvatusta on lastensuojelulaitoksessa järjestettävä ja lasta kohdeltava niin, että hänen yksityisyytensä kunnioitetaan. Lain 45 §:n mukaan huostaanotetun lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvon-

nasta ja muusta huolenpidosta vastaa lapsen huostaanottanut viranomainen. Viranomainen voi antaa lapsen hoitoon, kasvatukseen ym. huolenpitoon kuuluvia tehtäviä esimerkiksi yksityisen luvan saaneen lastensuojelulaitoksen tehtäväksi. Nähdäkseni edellä olevan perusteella voidaan katsoa, että kameravalvonta voi tietyin edellytyksin olla mahdollista, jos valvonta- ja huolenpitotehtävä sitä edellyttää. Lasten yksityisyyden suojan kunnioitusta koskeva velvoite edellyttää mielestäni kuitenkin mm., ettei kameravalvontaa uloteta lasten omiin huoneisiin eikä esimerkiksi peseytymis- ja saniteettitiloihin. Oma huone on lastensuojelulaitoksessa asuvalle lapselle paikka, jota voidaan pitää lapsen yksityiselämän suojan ja kotirauhan suojan piiriin kuuluvana alueena. Lastensuojelulain 67 §:n 2 momentissa on säädetty niistä edellytyksistä, joiden vallitessa lapsen käytössä olevat tilat on mahdollista tarkastaa. Säännöksen perusteluissa on viitattu nimenomaan kotirauhan suojaan, sen kuulumiseen perustuslain 10 §:n mukaisen suojan piiriin sekä mahdollisuuteen ulottaa kotirauhan piiriin vain laissa säädettyjä toimenpiteitä (HE 225/2004 s. 94).

Jopa kuukauden kestävä *jatkuva* kameravalvonta merkitsee käsitykseni mukaan kaikissa olosuhteissa pitkälle menevää puuttumista henkilön yksityisyyteen. Tällaiselle puuttumiselle tulee olla lain mukaiset perusteet. Selvityksen mukaan kamera on voitu sulkea tai peittää, jos valvontaan ei ole ollut tarvetta. Mielestäni peittämisellä tai sulkemisella ei ole kuitenkaan ollut ratkaisevaa merkitystä asian arvioinnille sen vuoksi, että kameran sulkemisesta tai peittämisestä on kuitenkin päättänyt laitoksen kasvatusta- ja hoitohenkilökunta. Lapsen asuinpaikkana on koko erityisen hoidon ajan ollut huone, josta hän ei ole saanut poistua ja jossa häntä on joka hetki ollut mahdollista valvoa teknisen yhteyden kautta.

Lapsen eristämisen tulee tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena (lastensuojelulain 70 §). Perustelujen mukaan säännös ei tarkoita sitä, että hoitohenkilökunnan tulisi jatkuvasti olla näköyhteydessä lapseen, mutta se edellyttää kuitenkin lapsen tilanteen jatkuvaa seurantaan (HE 225/2004 s. 102). Eristettyyn lapseen kohdistuvan erityisen huolenpitovelvoitteen on kirjallisuudessa katsottu oikeuttavan myös kameravalvonnan eristämistiloissa (*Tapio Räty*, Uusi lastensuojelulaki, Helsinki 2007, s. 380). Eristäminen on kuitenkin luonteeltaan poikkeuksellista ja lyhytkestoista ja se tapahtuu laitoksessa sitä varten varatussa erillisessä huoneessa.

[Laitoksen nimi] ao. huoneeseen sijoitettu lapsi saa selvityksen valossa tämän huoneen asuintilakseen. Hänelle ei siis osoiteta tuossa vaiheessa mitään muuta huonetta. Tässä mielessä huone on [laitoksen nimi] tulleen lapsen oma huone. Koska huoneessa oleskelu erityisen hoidon aikana onvoinut kestää viikkoja ja jopa 30 päivää, se ei käsitykseni mukaan ole ollut luonteeltaan myöskään poikkeuksellista eikä lyhytkestoista.

3.4.3

Kannanotto

Lastenkodin järjestämisen sijaishuollon tulee tarjota lapsille mm. hyvä huolenpito, kasvatusta ja valvonta. Sijaislasten hyvä valvonta on tärkeää ja erityisen tärkeää se on mielestäni silloin, kun sijaislapset ovat teini-ikäisiä, joilla on monia vaikeuksia ja ongelmia ja jotka oman murrosikänsäkin vuoksi voivat reagoida eri tilanteisiin voimakkaasti ja ennalta arvaamattomasti. Olen ymmärtänyt, että tällaisia lapsia on [laitoksen nimi]. Oikeusasiamies ei voi ohjata lastensuojelulaitoksia valvonnan tarpeen tunnistamisessa, valvonnan keinojen valinnassa tai valvonnan määrän arvioimisessa. Nämä edellyttävät asiantuntemusta lasten kasvatuksen sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa. Oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että ne valvonnan keinot, joita lastensuojelulaitoksessa käytetään lapsiin kohdistuvassa valvonnassa, ja keinojen perusteet, ovat lainmukaisia, ja että niitä käytettäessä kunnioitetaan lasten perus- ja ihmisoikeuksia.

Lastensuojelulain mukaan lapsen hoito tulee järjestää siten, että lapsen yksityisyyttä kunnioitetaan (lastensuojelulain 58 §, perustuslain 10 §). Yksityisyyden suojan kannalta tärkein tila on käsitykseni mukaan lapsen oma huone. Eristämistila on yksityisyyden suojan näkökulmasta erityisasemassa, sillä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on erityinen huolenpitovastuu eristettynä olevan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Lain mukaan eristetyn lapsen huolenpidon tulee olla jatkuvaa (70 §:n 2 mom.). Tällainen lakiin perustuva jatkuva huolenpitovastuu oikeuttaa käsitykseni mukaan myös teknisin apuvälinein tapahtuvan valvonnan. Käsitykseni mukaan hyväksyttävyyteen vaikuttaa olennaisesti myös se, että eristämisen edellytysten vuoksi eristetty lapsi on erityisen turvan tarpeessa sekä se, että eristämislle on tietty laissa määritelty enimmäisaika, joka ei jatkuvan valvonnan näkökulmasta ole kohtuuttoman pitkä. Tekninen valvonta ei käsitykseni mukaan voi kuitenkaan korvata hoito- ja kasvatushenkilökunnan käyntejä eristetyn lapsen luona.

Laitoksen yleisissä tiloissa tapahtuvalla kameravalvonnalla ei nähdäkseni puututa yhtä voimakkaasti lapsen yksityisyyteen kuin valvonnalla eristämistilassa tai lapsen omissa huoneissa. Puuttumista ei voida kuitenkaan sulkea pois. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että yksityiselämä on välttämätöntä, jota ei voi määrittellä tyhjentävästi. Julkisessa ulottuvuudessakin on tuomioistuimen mukaan olemassa yksilön ja muiden välinen vuorovaikutusvyöhyke, joka saattaa kuulua yksityiselämän piiriin. Sen vuoksi pelkästään sillä perusteella, että tietyt toimenpiteet tapahtuvat kodin tai vastaavien yksityisten tilojen ulkopuolella, ei tuomioistuimen ratkaisun mukaan voitu sulkea pois sitä, että näillä toimenpiteillä oli mahdollista puuttua henkilön yksityiselämään (17.7.2003, Perry v. Yhdistynyt kuningaskunta). Laitoksen yleisissäkin tiloissa kameravalvonnalle tulee siten nähdäkseni olla perusteltu syy ja kameravalvonnan sekä sen syyn tulee olla kaikkien tiedossa. Kameravalvonnan käytön tulee muutoinkin täyttää henkilötietolaissa säädetyt edellytykset. Mainittakoon, että rikoslain 24 luvun 6 §:n 2 momentissa on säädetty oikeudettoman salakatselun rangaistavuudesta niin sanotun julkisrauhan piirissä olevalla alueella. Tässä yhteydessä ei ole kuitenkaan aiheutta arvioida laajemmin lastensuojelulaitoksessa mahdolliselle kameravalvonnalle asetettavia edellytyksiä.

Katson, että silloin, kun [laitoksen nimi] olevaa huonetta on käytetty puheena olevaan erityiseen hoitoon, huone on lapsen yksityisyyden suojan osalta rinnastunut lapsen omaan huoneeseen. Näin on siksi, että lapselle ei ole selvityksen mukaan osoitettu tuona aikana mitään muuta huonetta, vaan hän on voinut olla huoneessa jopa 30 vuorokauden ajan. Koko tuon ajan häntä on voitu tarkkailla kameran välityksellä. Katson, ettei tallentavan valvontakameran käytölle huoneessa erityisen hoidon yhteydessä ole ollut henkilötietolaissa tarkoitettua lain mukaista perustetta.

Valvontakameraa voidaan nähtävästi käyttää myös niin, ettei kuva lainkaan tallennu. Tällaiseen kameravalvontaan ei nähdäkseni voida soveltaa henkilötietolakia. Se, että lapselle ei ole ollut turvallista yksityisyyttä erityisen hoidon aikana, on käsitykseni mukaan kuitenkin vastoin lastensuojelulain 58 §:ää, jonka mukaan lasta on kohdeltava siten, että hänen yksityisyytensä kunnioitetaan. Kysymyksessä oleva kameravalvonta ei ole käsitykseni mukaan ollut myöskään sopusoinnussa lapsen yksityiselämän suojaa koskevien perustuslain 10 §:n ja lapsen oikeuksien sopimuksen 16 artiklan kanssa.

3.5

Yhteydenpidon rajoitukset erityisen hoidon aikana

Erityiseen hoitoon ei selvityksen valossa ole aina liittynyt rajoitusta pitää yhteyttä läheisiin. Hoidon aikana lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä on voitu rajoittaa, mutta selvityksen mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta on tällöin tehty erillinen päätös, josta lain mukaan on oikeus valittaa hallinto-oikeuteen. Asiassa ei tältä osin ole selvityksen mukaan aiheutta epäillä toimenpiteitäni edellyttävää lainvastaisuutta tai velvollisuuksien laiminlyöntiä.

3.6

Erityisen hoidon moitittavuus ja muut johtopäätökset

Katson ensinnäkin edellä olevin perustein, että [laitoksen nimi] käytössä olleella erityisellä hoidolla on puututtu lasten henkilökohtaiseen vapauteen ilman, että hoidolle olisi ollut laista ilmenevää perustetta. Hoidosta on tehty yleensä liikkumisvapauden rajoittamista koskeva päätös. Käsitykseni mukaan lapsen henkilökohtaiseen vapautta on rajoitettu kuitenkin tavalla, joka on rinnastettava lastensuojelulaisessa säädettyyn eristämiseen. Henkilökohtaista vapautta on siten rajoitettu huomattavasti enemmän kuin liikkumisvapauden rajoittamisessa. Erityinen hoito on myös voinut kestää huomattavasti pitempään kuin laissa eristämislle säädetyn enimmäisajan eikä siitä ole tehty eristämistä koskevia päätöksiä. On epäselvää, ovatko laissa eristämislle säädetty edellytykset täyttyneet kaikissa tilanteissa, joissa lapsi on otettu erityiseen hoitoon.

[Laitoksen nimi] johtaja sekä muu hoito- ja kasvatushenkilökunta on käsitykseni mukaan käyttänyt erityisessä hoidossa sille lastensuojelulain rajoitustoimenpiteitä varten uskottua julkista valtaa. Hoito on loukannut sen kohteeksi joutuneiden lasten perus- ja ihmisoikeuksia. Kysymyksessä ei ole ollut pelkästään yksittäistapaus, vaan laitoksessa noudatettu yleisempi käytäntö.

En kuitenkaan pidä toimintaa tahallisenä. Asiassa on ennemminkin ollut kysymys virheellisestä tai puutteellisesta käsityksestä lastensuojelulain sisällöstä ja tulkinnasta sekä lasten perus- ja ihmisoikeuksien toiminnalle asettamista vaatimuksista.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 5 kohdan mukaan jokaisella, joka on pidätetty tai jonka vapaus on muuten riistetty tämän artiklan määräysten vastaisesti, on täytäntöönpanokelpoinen oikeus vahingonkorvaukseen. Korkein oikeus on katsonut ennakkotapauksessaan tähän vedoten, että laitoksen vapaudenriiston kohteena olleella oli myös oikeus vahingonkorvaukseen (KKO 2008:10). Toistan kuitenkin, että en ota tässä yhteydessä kantaa erityisen hoidon kohteeksi joutuneiden mahdollisuuteen saada sen johdosta [laitoksen nimi] ylläpitävältä yhtiöltä tai lapsen kulloinkin sijoittaneelta kunnalta hyvitystä tai vahingonkorvausta enkä myöskään heidän mahdollisuuteensa saattaa itseään koskeva asia poliisin tutkintaan.

Tyydyn eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla antamaan (laitoksen nimi) johtajalle vakavan huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.3.9 selostetusta lasten lainvastaisesta eristämisestä [laitoksen nimi] edellä selostetussa erityisessä hoidossa. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen päätöksestäni. Olen ottanut arvioinnissani huomioon sen, että vapautta rajoittavan menettelyn kohteeksi joutuneille lapsille ja heidän huoltajilleen on selvityksen mukaan yleensä annettu liikkumisvapauden rajoittamista koskeva päätös, johon on sisältynyt muutoksenhakuohjaus ja jonka perusteella heillä on ollut mahdollisuus valittaa kohtelustaan hallinto-oikeuteen.

Katson myös, että erityisen hoidon yhteydessä lapsiin suunnattu kameravalvonta on ollut kohdassa 3.4.3 selostetulla tavalla lainvastaista puuttumista lasten yksityiselämän suojaa koskevaan perus- ja ihmisoikeuteen. Saatan tämän käsitykseni johtajan tietoon.

Aluehallintovirastojen tehtävänä on valvoa sijaishuollon lainmukaisuutta ja erityisesti rajoitustoimenpiteiden käyttöä lastensuojelulaitoksissa lastensuojelulain 80 §:n nojalla. Lähetän päätökseni tiedoksi Etelä-Suomen aluehallintovirastoon, jonka tehtävänä on valvoa [laitoksen nimi]. Pyydän aluehallintovirastoa selvittämään minulle 15.6.2011 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on katsonut päätökseni antavan sille aiheita.

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan johtajalle vakavan huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.3.9 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle tämän päätökseni.

Saatan edellä kohdassa 3.4.3. esittämäni käsityksen [laitoksen nimi] erityisen hoidon yhteydessä tapahtuneen kameravalvonnan virheellisyydestä johtajan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle tämän päätökseni.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös Etelä-Suomen aluehallintovirastolle, jonka tulee ilmoittaa minulle 15.6.2011 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on katsonut päätökseni antavan aiheita.

Apulaisoikeusasiamies Sakslin antoi samana päivänä kanteluasiaan päätöksen, jossa hän esitti laitoksen ja sijoittajakunnan harkittavaksi, pitäisikö ao. lapselle suorittaa hyvitystä henkilökohtaisen vapaudenmenetyksen vuoksi.